

Χαρίδημος Κ. Τσούκας

Ασυγχρονία οικονομίας και πολιτικής

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: REUTERS/OLIVIER HERMANN

Μαζική διαδήλωση των συνδικάτων στις Βρυξέλλες, στην καρδιά της ΕΕ. Η οικονομική κρίση είτε φτωχοποιεί είτε απειλεί το επίπεδο ζωής των ευρωπαίων πολιτών παράγοντας διαμαρτυρία

Σύμφωνα με τις δημοσκοπήσεις, αν γίνονταν εκλογές σήμερα, σε αρκετές χώρες της ΕΕ θα επικρατούσαν ακραίοι πολιτικοί σχηματισμοί. Από την Ελλάδα και την Ισπανία ως τη Γαλλία και τη Δανία, την πρώτη θα διεκδικούσαν ριζοσπαστικά κόμματα των δύο άκρων του πολιτικού φάσματος. Ακόμη και σε χώρες όπου τα παραδοσιακά κόμματα είναι πρώτα (π.χ., Ιταλία, Σουηδία, Βρετανία), το ενδιαφέρον συγκεντρώνουν ταχέως αναπτυσσόμενα κόμματα διαμαρτυρίας. Κερματισμός και διαμαρτυρία περιγράφουν το ευρωπαϊκό πολιτικό τοπίο.

Η διαμαρτυρία συνδέεται με τον κερματισμό. Η οικονομική κρίση είτε φτωχοποιεί είτε απειλεί το επίπεδο ζωής των ευρωπαίων πολιτών παράγοντας διαμαρτυρία. Τα παραδοσιακά κόμματα αδυνατούν να την απορροφήσουν, εφόσον αποδεικνύονται ανίκανα να διαχειριστούν αποτελεσματικά την κρίση, ενώ αφενός η μακρόχρονη παραμονή τους στην εξουσία τα έχει φθείρει πολιτικά, αφετέρου οι «συστημικές» επιλογές τους τα έχουν αποξενώσει από τους ψηφοφόρους. Ως κόμματα εξουσίας είναι υποχρεωμένα να μεριμνούν για τη «σταθερότητα», η οποία τείνει να μετατρέπεται σε υπεράσπιση της οργανωμένης ακινησίας (γεγονός που τα φέρνει σε αντίθεση με την ευρωπαϊκή ελίτ που ζητεί «μεταρρυθμίσεις»), αδυνατώντας να εκφράσουν τα αισθήματα αβεβαιότητας ή απειλής που βιώνουν οι ψηφοφόροι τους. Το κενό καλύπτουν νεότευκτα ριζοσπαστικά κόμματα.

Δεν είναι μόνο η οικονομική κρίση αυτή που συμβάλλει στην ευρωπαϊκή δυσανεξία. Η παγκοσμιοποίηση διευκολύνει τη μαζική μετανάστευση. Η πλούσια και

ασφαλής Ευρώπη είναι ο λογικός προορισμός για τους πρόσφυγες πολέμου ή οικονομικούς μετανάστες της Βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής. Ο «έξω» κόσμος μεταφέρεται πλέον ταχύτατα στην «εσωτερική» πολιτική ζωή.

Η προστασία των «οικείων»

Στις κοινωνίες της άμεσης και διαρκούς επικοινωνίας εντείνεται η αναστοχαστικότητα: υπάγουμε όλο και περισσότερο πρακτικές του δημόσιου βίου σε συνεχή διερώτηση υπό το φως νέων πληροφοριών για αυτές τις πρακτικές. Η αυξανόμενη διαφάνεια του δημόσιου βίου δυναμικά διαβρώνει την ηθική νομιμοποίηση των «συστημικών» πολιτικών. Η περίπτωση Γιούνκερ είναι χαρακτηριστική. Λίγο αφότου ανέλαβε πρόεδρος της Κομισιόν αποκαλύφθηκαν οι ιδιοτελείς φορολογικές πρακτικές του Λουξεμβούργου, του οποίου για πάνω από 20 χρόνια ο κ. Γιούνκερ ήταν πρωθυπουργός. Ειδικές συμφωνίες με τράπεζες και πολυεθνικές κατέστησαν το Λουξεμβούργο φορολογικό παράδεισο αποστερώντας την υπόλοιπη ΕΕ από φορολογικά έσοδα δισεκατομμυρίων. «Ο πρόεδρος της Κομισιόν μάς λέει τι πρέπει να κάνουμε, ενώ κρατά τα λεφτά του σε φορολογικό παράδεισο» παρατήρησε σκωπικά ο Πέπε Γκρίλο. Ποια ήταν η αντίδραση του ευρωπαϊκού κατεστημένου; Να προστατεύσουν τον κ. Γιούνκερ! Δείτε την αλληλόδραση: το «σύστημα» προστατεύει τους εκλεκτούς του στο όνομα της σταθερότητας ενδυναμώνοντας έτσι τους λαϊκιστές, οι οποίοι κεφαλαιοποιούν και συγχρόνως μορφοποιούν με το δικό τους λεξιλόγιο την ευρύτερη λαϊκή δυσαρέσκεια. Τα

«σύστημα» δημιουργεί τους αντιπάλους του.

Τα πράγματα είναι χειρότερα στην ευρωζώνη. Η ασυγχρονία της (ευρωπαϊκής) οικονομίας και της (εθνικής) πολιτικής παράγει διαρκώς εντάσεις. Οι κυβερνήσεις της ευρωζώνης δεν ελέγχουν τη νομισματική και δημοσιονομική πολιτική. Αυτό σημαίνει ότι η οικονομική ζωή των πολιτών μιας χώρας επηρεάζεται από αποφάσεις τις οποίες αδυνατεί να επηρεάσει ουσιαστικά η πολιτική κοινότητα - το εθνικό πολιτικό σύστημα. Αυτή η εξέλιξη αδυνατίζει τη δημοκρατία ως το πολίτευμα με το οποίο «ρυθμίζουμε τη συλλογική αβεβαιότητα» (κατά την έκφραση του Κ. Καστοριάδη) παράγοντας αδιαφορία και/ή «αντισυστημικές» διαμαρτυρίες. Η ενίσχυση των λαϊκιστικών κομμάτων είναι η απέλπιδα προσπάθεια του αδύναμου πολίτη να ελέγξει τη μοίρα του. Όταν το πεδίο της πολιτικής συρρικνώνεται, το έλλογο στοιχείο απανεί, οι εύκολες «λύσεις» των λαϊκιστών καθίστανται ευλογοφανείς και η τάση θυμωμένης ιδιώτευσης εντείνεται.

Ατελέσφορες επιλογές

Η περίπτωση της Ελλάδας είναι χαρακτηριστική. Η χρεοκοπία και η συνακόλουθη διεθνής οικονομική επιτήρηση έχουν επιφέρει ουσιαστική μείωση της εθνικής κυριαρχίας. Οι πολιτικές επιλογές κι αν κάνουν οι ψηφοφόροι θα είναι ατελέσφορες εφόσον οι ισχυροί (η Γερμανία) εμμένουν στις απόψεις τους. Το ελληνικό χρέος δεν είναι βιώσιμο, αλλά η ρύθμισή του εξαρτάται από την καλοσύνη των ξένων. Η γερμανική εμμονή στη λιτότητα και στην άκαμπτη δημοσιονομική

πειθαρχία είναι απίθανο να μεταβληθεί ουσιαστικά. Πρώτον, διότι έχει ήδη αποτυπωθεί σε αποφάσεις που έχουν καταστεί προβλεπόμενα σημεία αναφοράς, δεύτερον διότι οι ευρωπαίοι πολιτικοί λογοδοτούν σε εθνικά ακροατήρια με διαφορετικές αντιλήψεις και προτεραιότητες το καθένα και, τρίτον, διότι οι «Βόρειοι» εμφορούνται από οριενταλιστικά στερεότυπα για τους «Νοτίους», τα οποία, ειδικά στην περίπτωση της Ελλάδας, οι εγχώριοι πολιτικάντηδες κάνουν ό,τι μπορούν για να επιβεβαιώσουν.

Τι μέλλει γενέσθαι; Η ασυγχρονία οικονομίας και πολιτικής στην ευρωζώνη αποτελεί δομικό παράγοντα παραγωγής εντάσεων. Όσο η ΕΕ λειτουργεί λιγότερο ως πολιτική «κοινότητα» και περισσότερο ως μηχανισμός επιβολής αποφάσεων των ισχυρών τόσο θα τροφοδοτείται ο πολιτικός ριζοσπαστισμός στις χώρες που πλήττονται οικονομικά. Ηγέτες ισχυρών χωρών με ευρωπαϊκό όραμα και στοιχειώδη αυτοθυσιαστική διάθεση είναι απίθανο να υπάρξουν. Για τους ρασιοναλιστές (είτε αφελείς ουτοπιστές είτε απολιτικοί τεχνοκράτες είτε ιδιοτελείς πολιτικοί) αυτά είναι προβλήματα που λύνονται με διαπραγματεύσεις «λογικών» ανθρώπων. Για όσους εμφορούνται από μια θουκυδίδεια αντίληψη της πολιτικής οι δομικές εντάσεις λύνονται με μείζονες κρίσεις. Ο πόλεμος δεν αποτελεί πλέον ρεαλιστική επιλογή στην Ευρώπη. Η διάσπαση της ευρωζώνης, όμως, είναι υπαρκτή επιλογή, όχι απαραίτητα εμπρόθετη. Η πολιτική δεν παράγει πάντοτε «λογικές» αποφάσεις.

Ο κ. Χαρίδημος Κ. Τσούκας (www.htsoukas.com) είναι καθηγητής στα Πανεπιστήμια Κύπρου και Warwick.

Όσο η ΕΕ λειτουργεί λιγότερο ως πολιτική «κοινότητα» και περισσότερο ως μηχανισμός επιβολής αποφάσεων των ισχυρών τόσο θα τροφοδοτείται ο πολιτικός ριζοσπαστισμός στις χώρες που πλήττονται οικονομικά